

Список використаної літератури:

1. Мордовцев А.Ю. Юридическое мышление в контексте сравнительного правоведения: культурно-антропологические проблемы // Известия Высших учебных заведений. Правоведение. – 2003. – № 2. – С. 38-49.
2. Коробка В.М. Правовий світогляд і близькі до нього ментальні феномени: порівняльно-правовий аналіз на основі співвідношення // Право і суспільство. – 2010. – № 4. – С. 9-14.
3. Коробка В.М. Співвідношення правового світогляду з іншими ментально-правовими феноменами // Проблеми законності. – 2010. – № 112. – С. 212-220.
4. Овчинников А.И. Правовое мышление: теоретико-методологический анализ. – Ростов н/Д., 2003.
5. Атаманчук Г.В. Управление: сущность, ценность, эффективность: Учеб. пособие для вузов. – М., 2006.
6. Беляев В.П. Юридическая деятельность: признаки, субъекты, функции // Право и образование. – 2004. – № 6. – С. 5-26.
7. Игнатьев В.Г. Государственная служба. – Ростов н/Д., 2004.
8. Жалинский А.Э. Профессиональная деятельность юриста. Введение в специальность: Учеб. пособие. – М., 1997.
9. Пугинский Б.И. Гражданско-правовые средства в хозяйственных отношениях. – М., 1984.
10. Шагиева Р.В. Правовая и юридическая деятельность: теоретические проблемы соотношения понятий // Право и государство: теория и практика. – 2009. – № 2 (50). – С. 6-10.
11. Фридмэн Л. Введение в американское право. – М., 1993.
12. Шапсугов Д.Ю. Теория государства и права. – Ростов н/Д., 2003.
13. Скакун О.Ф. Теория государства и права (энциклопедический курс): Учебник. – Х., 2005.
14. Кудрявцев В.Н. Право і поведінка: норма і патологія. – М., 1982.
15. Орзих М.Ф. Право и личность. – Киев; Одесса, 1978.
16. Назаров С.Н. Теоретико-правовые основы юридической деятельности надзорно-контрольных органов в условиях формирования правового государства: Дис. ... канд. юрид. наук. – Ростов н/Д., 2000.
17. Карташов В.Н. Юридическая деятельность: понятие, структура, ценность. – Саратов, 1989.
18. Скакун О.Ф. Юридическая деонтология: Учебник. – Х., 2002.
19. Гусарев С.Д. Юридична деонтологія (Основи юридичної діяльності): Навч. посіб. – 3-тє вид., перероб. і доп. – К., 2008.
20. Карташов В.Н. Юридическая практика // Теория государства и права / Под ред. Н.И. Матузова, А.В. Малько. – К., 2001.

Надійшла до редакції 28.09.2012

ВАСІН Є.Ю., ад'юнкт
(Національна академія внутрішніх справ)

УДК 340.1

ГАРАНТІЇ ЗАКОННОСТІ У ПРАВОЗАСТОСОВЧІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Проаналізовано фактори, що впливають на рівень законності в процесі правозастосування. Наголошено, що забезпечення законності у правозастосовчій діяльності вимагає цілеспрямованого впливу на поведінку (діяльність) відповідних суб'єктів, тобто має риси управлінського процесу.

Ключові слова: правозастосовча діяльність, забезпечення законності, гарантії законності, процесуальні гарантії, матеріальні гарантії.

Анализируются факторы, влияющие на уровень законности в процессе правоприменения. Подчеркивается, что обеспечение законности требует целенаправленного воздействия на поведение (деятельность) соответствующих субъектов, т.е. имеет черты управленческого процесса.

Ключевые слова: правоприменительная деятельность, обеспечение законности, гарантии законности, процессуальные гарантии, материальные гарантии.

This article analyse the factors that influenced on the level of law enforcement in the process. It is emphasized that the rule of law requires of influencing behavior (activity) of the subjects, that has the features of the management process.

Keywords: Law enforcement activities, the rule of law, guarantee the rule of law, procedural guarantees and financial guarantees.



Актуальність статті зумовлена практичною і теоретичною значущістю вдосконалення правової системи України, що перебуває в стані перехідного періоду, при якому нехтуються ідеї, принципи та гарантії законності.

Для розуміння поняття «законність» як триєдиної категорії, що одночасно є невід'ємною характеристикою правової системи, особливим правовим станом суспільного і державного життя, а також режимом функціонування правової держави, визначальне значення має змістовна оцінка основоположного елементу законності – категорії «норма права», її формально-догматична та аксіологічна оцінка. Відправним пунктом у сучасному тлумаченні законності є усвідомлення ідеї про первинність змісту не чинного законодавства (нехай навіть досконалого з точки зору юридичної техніки), а законодавства, що адекватно втілює правові принципи, загальнолюдські ідеали й цінності, ідеї доцільності та справедливості, нагальні потреби й інтереси людини, об'єктивні тенденції соціального прогресу.

Аксіоматичним має бути усвідомлення тези про те, що якщо правові норми, встановлені державою, закріплюють і охороняють інтереси певних соціальних груп і/або окремих осіб, не враховуючи загальних та індивідуальних інтересів більшості населення країни, – законність відсутня. Більше того, якщо правові норми лише формально відображають інтереси різних верств населення, але не гарантують їх, то і тут не може бути мови про законність [1, с. 82].

Незважаючи на велику кількість праць, опублікованих з цієї тематики (зокрема, дослідженню проблем законності присвятили свої праці такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як В.С. Нерсисянц, П.М. Рабінович, О.Г. Мурашин, В.М. Сирих, Г.Я. Дюрягін, С.С. Алексєєв, П.Є. Недбайло, В.А. Юсупов та ін.), чимало її аспектів, пов'язаних насамперед із гарантіями законності, все ж потребують аналітичного осмислення та подальшого наукового обґрунтування.

Метою даної статті є висвітлення гарантій законності у процесі правозастосовчої діяльності.

У процесі здійснення правозастосовчої діяльності можлива варіативність у з'ясуванні змісту норм права, помилки, підміна вимог правових приписів на розсуд посадових осіб. Можливі ситуації, коли та чи інша норма права на практиці взагалі не застосовується або застосовується обмежено. Якщо вимоги правових норм в процесі реалізації порушуються, відбувається зниження ефективності правового регулювання [2, с. 120]. У свою чергу, головною умовою підвищення ефективності правових приписів у даній сфері є зміцнення законності у всіх ланках державного апарату. При цьому юридична правомірність у сфері державного управління – це основа законності в країні.

Слід пам'ятати, що послідовна реалізація зафіксованих у законодавстві положень не відбувається стихійно, без певних зусиль. Зміцнення законності здійснюється завдяки активній діяльності держави, а також інших суб'єктів суспільного життя. Для того щоб закони та інші нормативні акти не залишались на папері, не порушувались, а реально втілювались в життя, необхідні відповідні умови та певний комплекс економічних, політичних, ідеологічних, юридичних засобів, що забезпечують таку реалізацію, тобто необхідні гарантії законності. Гарантованість законності визначає ступінь її непорушності, реальності та створення механізму її втілення у життя.

На думку С.Л. Лисенкова, механізм дії принципу законності являє собою систему юридичних засобів, прямо передбачених у чинному законодавстві, за допомогою яких досягається упорядкованість соціальних відносин, гарантується правопорядок, припиняється протиправна поведінка, здійснюється правосуддя, а також визначається міра юридичної відповідальності за вчинене діяння [3, с. 163].

Система гарантій є тим елементом законності, який переводить ідею законності з галузі наукових досліджень у практичну площину діяльності людини, суспільства і держави.

У юридичній літературі під системою гарантій переважно розуміють, як об'єктивні умови існування суспільства, так і спеціально розроблені державою і громадськістю засоби, які забезпечують точну реалізацію норм права всіма суб'єктами і направлені на забезпечення тривалого режиму законності і стабільного правопорядку в суспільстві [1, с. 108].

Оскільки гарантії законності відображають усю різноманітність і багатство зв'язків, що існують у суспільстві, у правничій літературі їх поділяють на дві групи: загальні та спеціальні. До першої належать економічні, політичні, моральні та суспільні гарантії, а до другої – юридичні.

Спеціальні – власне юридичні гарантії – являють собою систему юридичних засобів і спо-



собів (правові акти, юридична відповідальність, контроль-наглядова діяльність та ін.), за допомогою яких забезпечується суворе і неухильне дотримання законності в усіх сферах суспільного життя. На думку А. Ю. Красноглазова, під способом забезпечення законності (в рамках застосування адміністративно-процесуальних заходів на стадії порушення справи про адміністративне правопорушення) розуміється певний «вид юридичної діяльності», зокрема, прокурорський нагляд, судовий контроль, внутрішньовідомчий контроль [4, с. 21].

О.В. Зайчук та Н.М. Оніщенко зазначають, що більшість авторів виділяють серед спеціальних гарантій законності юридичні та організаційні засоби [5, с. 537-541].

Юридичні гарантії являють собою обумовлену рівнем розвитку суспільства систему засобів, що закріплені у чинному законодавстві, мають юридичний характер і націлені безпосередньо на забезпечення законності. Вони включають, наприклад, конституційне закріплення принципу законності та засобів із його забезпечення; вдосконалення чинного законодавства; засоби вияву порушень законності; засоби запобігання правопорушенням; ефективні засоби юридичної відповідальності та захисту прав та свобод суб'єктів; якісну роботу правоохоронних органів та ін.. Особливістю цих гарантій є те, що вони спеціально створюються для забезпечення і охорони законності та завжди отримують правове закріплення. Вони розробляються, охороняються і гарантуються державою.

Організаційні гарантії базуються на створенні оптимальної структури державного апарату, реалізації принципу розподілу влади та організації роботи спеціальних органів. Система організаційних гарантій теж отримує нормативне закріплення, однак її своєрідність виявляється у поширеності на діяльність спеціальних державних структур. До цих гарантій належать: чітка визначеність та нормативна фіксація повноважень державних органів; функціональне розмежування діяльності владних структур; конституційне закріплення принципів організації державного апарату; незалежність юрисдикційних органів та підкореність їх закону; створення необхідних умов для роботи правоохоронних органів; добір та розстановка державних кадрів; наявність органів, що здійснюють контроль та нагляд за законністю, та ін.

У сучасній правничій літературі *обґрунтовується можливість виокремлення й інших юридичних гарантій* законності. Наприклад, О. Шатуров особливу роль відводить процесуальним гарантіям, що забезпечують форму життя матеріального права, та судовим, що забезпечують розгляд та вирішення справ з метою зміцнення законності. М. Вітрук класифікує гарантії за функціональним призначенням на засоби забезпечення та охорони законності, а Л. Морозова обґрунтовує самостійне значення засобів, що забезпечують контроль за законністю, позовне провадження, судовий контроль за законністю правових актів та конституційний контроль, що забезпечує зміцнення законності. На думку В.С. Шостака, існують такі види державного контролю, який посідає особливе місце серед юридичних засобів забезпечення законності, як: парламентський, президентський, адміністративний, судовий, конституційний, контроль Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини за дотриманням прав людини, прокурорський контроль, фінансовий контроль, контроль Центвиборчкому за дотриманням виборчих прав громадян, кадровий контроль Вищої ради юстиції, інформаційний контроль Національної ради з питань телебачення і радіомовлення [6, с. 94]. О. Лісюткін у межах спеціальних гарантій законності виділяє правові, що мають загальний характер і передбачені чинним законодавством, та договірні, що обумовлені нормативними актами, які регулюють сферу договірних відносин, поширюючи дію на учасників цих відносин.

Гарантіями законності, на думку Л. Явича, є внутрішні переконання суб'єктів, що охоплюються категорією моральності. Саме вони і є фундаментом, що забезпечує законність. О. Скаун виділяє систему гарантій за цілями (припиняючі, відновлюючі, каральні) та за суб'єктами застосування (парламентські, президентські, судові, прокурорські, адміністративні, контрольні, муніципальні). В. Копейчиков вважав, що важливою гарантією зміцнення законності є правова активність громадян, яка, з одного боку, виявляється у активному здійсненні належних прав та обов'язків, а з іншого – у непримиренному ставленні до будь-яких порушень приписів нормативно-правових актів.

Вважаємо, що однією з найважливіших гарантій законності є якісна і ефективна *правозастосовча політика* держави. Вона має безпосередньо впливати на стабільність і легітимність державної влади, що, у свою чергу, значною мірою зумовлює стан законності в правозастосов-



чих органах. Особливе значення правозастосовної політики виявляється саме в тому, що ще на стадії розробки правової норми необхідно визначити, наскільки зовні законна поведінка відповідає інтересам суспільства і особистості і вписується в систему цінностей, що існують в такому суспільстві. При такому підході правова політика в максимальному ступені характеризує реальний режим здійснення політичної влади; фактично використовуються засоби і методи політичної влади, крім того, підкреслюється особливий правовий статус державної влади, нерозривний зв'язок держави і права.

До того ж найважливішим завданням даного виду державної діяльності є загальний аналіз тенденцій і закономірностей, що відбуваються у процесі правозастосування. Їх детальний аналіз, вивчення і обробка необхідні для того, щоб на стадії прийняття нормативно-правового акта передбачити і уникнути небажаних для правозастосування наслідків.

Названі гарантії потрібні для того, щоб правові обмеження на рівні норм не перетворилися на перешкоди прав і свобод особистості на рівні їх реалізації. Тому проблема обмежень є, по суті, проблемою «лазівок» для державної влади, через які окремі посадовці можуть впливати на правовий статус особистості у вигідному їм напрямі.

До числа матеріальних гарантій законності щодо правозастосування пропонуємо віднести сукупність норм права, що закріплюють певні права та обов'язки адресатів правозастосування, які можуть бути реалізовані у процесі правозастосовної діяльності. Важливою особливістю матеріальних гарантій законності є їх суспільна необхідність, тобто їх адекватність потребам суспільства та індивіда зокрема. Нині приймається чимало нормативно-правових актів, що суперечать Конституції, а громадяни України, юридичні особи не завжди можуть повністю скористатися правом судового захисту своїх законних прав та інтересів, в тому числі оскаржити їх незаконність у судових інстанціях. Хоча в Україні проголошено принцип верховенства права (ст. 8 Конституції України), звичайна людина не може протистояти чиновницькому свавілля шляхом звернення до Конституційного суду з метою скасування неправових законів через те, що він не може бути учасником конституційного судочинства. В Україні таке право є лише прерогативою чиновників найвищого рангу. У подібній ситуації право людини на оскарження неправомірних дій держави суттєво обмежене. Тому, як зауважують В. Авер'янов і Ю. Шемшученко, можливість порушення прав і свобод громадян з боку органів виконавчої влади з'являється і на рівні нормативних підзаконних актів, особливо в так званих «відомчих» актах [7, с. 7].

У зв'язку з цим корисним є зарубіжний досвід захисту прав та інтересів людини в процесі правозастосування. Розділ 6 Федерального Конституційного закону Австрії від 10 листопада 1920 р. так і називається «Гарантії дотримання Конституції і законності управління». За законністю правозастосовної діяльності в Австрії стежить спеціальний орган – Адміністративний суд (ст. 129 цього Закону) [8, с. 75]. Внесення подібної поправки до Конституції України буде тільки сприяти зміцненню законності в процесі правозастосування.

На нашу думку, стан законності у правозастосувальній діяльності можна охарактеризувати як баланс (взаємодія та взаємовплив) між правоохоронними інтересами державних органів і громадських організацій. Тому одним із принципів законності повинен бути принцип компромісу між різними соціально значущими інтересами у процесі правового регулювання, оскільки він визначає стан законності правозастосувальної діяльності.

Завершуючи аналіз гарантій законності у процесі правозастосування, необхідно зазначити, що їх сукупність вимагає постійного і всебічного аналізу та вдосконалення. Більш того, перераховані види гарантій законності не є вичерпними. У міру розвитку суспільних відносин та ускладнення соціальних зв'язків суспільства буде й надалі виникати постійна необхідність у виробленні більш досконалих гарантій законності. Для їх виявлення й аналізу необхідно ретельно вивчити фактори, що впливають на стан законності у процесі здійснення правозастосовної діяльності.

Список використаної літератури:

1. Самохвалов В.В. Законність і справедливість: теоретико-правові та методологічні проблеми співвідношення і взаємодії у сфері права: Дис... канд. юрид. наук: 12.00.01. – К., 2006.
2. Эффективность правовых норм / Кудрявцев В.Н., Никитинский В.И., Самощенко И.С., Глазырин В.В. – М., 1980.



3. Лисенков С.Л. Загальна теорія держави і права: Навч. посібник. – К., 2006.
4. Красноглазов А.Ю. Обеспечение законности в применении административно-процессуальных мер на стадии возбуждения дела об административном правонарушении: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. – М., 1999.
5. Зайчук О.В., Оніщенко Н.М. Теорія держави і права: Підручник. – К., 2006.
6. Шестак В.С. Державний контроль у сучасній Україні (теоретико-правові питання): Дис... канд. юрид. наук: 12.00.01. – Х., 2002.
7. Шемшученко Ю.С., Авер'янов В.Б. Людина і реформування адміністративного права // Урядовий кур'єр. – 2000. – № 53. – С. 9.
8. Австрийская республика. Конституция и законодательные акты / Пер. с нем.; Под ред. И.П. Ильинского. – М., 1985.

Надійшла до редакції 18.09.2012

ЛАЗАРЕНКО Л.А., викладач
(Національна академія внутрішніх справ)

УДК 342.7

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КАБІНЕТОМ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА ГРОМАДЯН УКРАЇНИ НА ЗВЕРНЕННЯ

Визначено поняття і зміст забезпечення Кабінетом Міністрів України конституційного права громадян на звернення, дається характеристика елементів змісту, запропоновано висновки і рекомендації.

Ключові слова: забезпечення Кабінетом Міністрів України конституційного права громадян на звернення, створення умов, охорона і захист конституційного права громадян на звернення.

Определяется понятие обеспечения Кабинетом Министров Украины конституционного права граждан на обращение, характеризуются элементы его содержания, предлагаются выводы и рекомендации.

Ключевые слова: обеспечение Кабинетом Министров Украины конституционного права граждан на обращения, создание условий, охрана и защита конституционного права граждан на обращение.

The concept and content of the Cabinet of Ministers of Ukraine citizens' constitutional right to appeal, describes the elements of the content offered conclusions and recommendations.

Keywords: Cabinet of Ministers of Ukraine citizens' constitutional right to appeal, creating an environment protection and protection of citizens' constitutional right to appeal.

Проблема щодо компетенції, функцій, форм і методів діяльності Кабінету Міністрів України по забезпеченню конституційного права громадян на звернення має теоретичне і практичне значення. Вирішення цієї проблеми дасть змогу громадянину реалізувати своє конституційне право на звернення у повному обсязі і в порядку визначеному законом.

Питанням забезпечення конституційного права громадян України на звернення приділялась певна увага українськими вченими, серед яких А. Колодій, Л. Лазаренко, О. Негодченко, А. Олійник, В. Тарануха, Ю. Тодика, В. Федоренко, О. Фрицький та ін. Безпосередньо проблему забезпечення Кабінетом Міністрів України конституційного права громадян на звернення досліджено не було.

Метою дослідження є з'ясування компетенції, функцій, форм і методів діяльності Кабінету Міністрів України при забезпеченні конституційного права на звернення.

Відповідно до мети завданнями даної роботи є: а) аналіз існуючих досліджень щодо забезпечення конституційного права громадян України на звернення; б) формулювання визначення і ознаки забезпечення Кабінетом Міністрів України конституційного права громадян на звернення; в) характеристика компетенції, функцій, форми і методи діяльності Кабінету Міністрів України по забезпеченню названого конституційного права; г) пропозиція висновків і рекомендацій щодо удосконалення діяльності Кабінету Міністрів України по забезпеченню конституційного права громадян на звернення.

